

**DEMN URMAȘ AL MARILOR IERARHI AI BISERICII ROMÂNE UNITE,
GRECO-CATOLICĂ ȘI AL CORIFEILOR ȘCOLII ARDELENE-
EPISCOPUL ALEXANDRU RUSU**

– 120 de ani de la naștere –

Prof. Univ. Dr. Gheorghe POP
Universitatea de Nord
Baia Mare

Istoricii și oamenii de cultură autentică n-au negat niciodată marele adevăr că flacăra conștiinței naționale românești unitare a „tâșnit” din Blaj, iar Biserica Română Unită, prin școlile sale și prin generațiile de oameni luminați ieșiți din ele, prin activitatea sa pusă în slujba neamului, a răspândit și întreținut această flacăra națională până s-a concretizat în Marea Unire din 1 Decembrie 1918.

O personalitate de excepție, formată și apoi cu activitate rodnică în școlile și Biserica Blajului, a fost episcopul martir dr. Alexandru Rusu, demn urmaș al marilor ierarhi ai Bisericii Greco-Catolice. În Sinodul Bisericii sale întrunit la 16 martie 1946 a fost ales mitropolit, opțiune confirmată de Sfântul Scaun, dar neacceptată de guvernul Groza, căci „nu era om de încredere al Guvernului”¹.

S-a născut la 22 noiembrie 1884, în satul Șăulia de Câmpie, județul Mureș, al unsprezecelea din cei 12 copii ai preotului greco-catolic Vasile Rusu. Studiile le-a început în satul natal – cele primare –, iar cele liceale la Bistrița, Târgu Mureș și Blaj (1896-1904). Între 1904 și 1910 urmează Facultatea de Teologie din Budapesta, unde-și susține și doctoratul, în 1910, cu o teză despre căsătoria preoților greco-catolici (*A papok nősülése a görög katolikus román egyházban történeti fejlődés és tételes jog hittudomány doktori értekezés*, Irta: Rusu Sándor kézirat gyanant???, Budapest, 1910, Birăuțiu, D. VII, István út, 11).

Întors la Blaj, la data de 2 august 1910, a fost hirotonit preot celib și apoi numit la catedra de Dogmatică a Seminarului Teologic (urmaș al mitropolitului Vasile Suci) și profesor de religie la Liceul de băieți „Sfântu Vasile” din Blaj. În anul 1911 co-fondează revista *Cultura Creștină*, pe care o conduce până în anul 1918, în care a publicat editoriale, articole, recenzii, note și însemnări vizând problemele Bisericii sale. Între anii 1922 și 1930 s-a aflat ca redactor și apoi director la gazeta *Unirea*, unde s-a distins ca un publicist reputat și ca vrednic purtător de cuvânt al Bisericii Greco-Catolice. Între 1918 și 1920 a fost și secretar general la resortul cultelor în Consiliul Dirigent. Între 1919 și 1920 este ales deputat în Parlamentul României (în 1931 – senator). În 1920 revine la Blaj ca secretar mitropolitan și profesor la catedra de Dogmatică a Academiei Teologice. În anul 1923 este ales

---

¹ Vezi *Arhiva SRI*, fond D, dosar 2322, fila 16.

canonic metropolitan, fiind și director al Internetului Vancea. Din anul 1925 este redactorul Academiei Teologice din Blaj până în 1930, când este ales episcop al Eparhiei Maramureșului, caracterizat de presa băimăreană la data instalării în Baia Mare, 2 februarie 1931, drept: „un preot zelos, profesor emerit, sfetnic al celui dintâi Arhiereu al Bisericii Unite, orator de marcă, scriitor bisericesc recunoscut...”².

Ca episcop s-a dovedit a fi nu numai un păstor al păstorilor de suflete (2 vicari generali, 2 vicari foranei, 19 arhidiaconi onorari, 13 protopopi în funcții, 8 protopopi emeriți, 54 protopopi onorari, 156 preoți parohi, 91 administratori parohiali și un capelan personal), ci și al credincioșilor (359.944 – din care români 290.637 și ruteni 69.307)³. De la început s-a îngrijit de formarea viitorilor preoți. În anul academic 1931/32 Eparhia Maramureșului avea 2 studenți la Colegiul Pontifical Grec din Roma, 2 la Facultatea de Teologie din Strasbourg, 4 la Academia Teologică din Blaj, 29 la Cluj și 4 la Academia Teologică din Oradea⁴. În Eparhie, în anul 1932 funcționau deja toate **instituțiile de bază** ale Episcopiei (Capitulul Catedral, Consistoriul episcopesc, Serviciul administrativ-financiar, Reuniunea Diecezană a Misiunii Sfinte a Preoților, AGRU și Reuniunea Mariană), și din teritoriu (Ordinul Sf. Vasile cel Mare la Bixad, Oficii protopopești în toate cele 13 Districte, Tribunale protopopești). A avut organ de presă propriu: *Buletinul Eparhial*.

În concepția sa de intelectual în fruntea instituțiilor sau organismelor confesionale pe care le-a condus, pentru a fi atașat de unitățile în care este încadrat, angajatul trebuie să fie mândru că lucrează în cadrul lor și conștient că acolo își **poate** folosi calitățile, abilitățile și cunoștințele. Alături de acest principiu de conducere, controlul permanent și personal era un alt principiu aplicat cu consecvență pe tot parcursul activităților sale. Stilul de control se baza mai ales pe optimizarea relației dintre scopurile comune (prescriptive) și cele individuale, cu consecințe pozitive în armonizarea și integrarea lor reciprocă, nu prin constrângeri, ci prin atitudinea conștientă și consimțită.

Cu mijloacele de comunicare din perioadă, datorită preocupărilor episcopului Rusu în Eparhia Maramureșului funcționa un sistem informațional și de decizie impecabil: protopopii erau organizați să conducă nu numai acțiunile religioase (misiuni, hramuri, reuniuni mariane, AGRU, pelerinaje), ci și adunările generale ale credincioșilor în care era prezentat

---

² Vezi Viorel Rusu, „Biserica românească din Maramureș (1930-1940)”, în *Milenium*, nr. 5/2001, p. 7.

³ Vezi *Sematismul* pe anul 1933.

⁴ Vezi Pr. Romul Pop, „Înzestrarea noii Episcopii a Maramureșului cu instituțiile de bază”, în *Volum omagial. 120 de ani de la nașterea Episcopului dr. Alexandru Rusu*, Editura Scriptorium, Baia Mare, 2004, p. 188.

de către preotul paroh „Ziarul de casă”, adică jurnalul de venituri și cheltuieli⁵.

Importante le considerăm și informațiile cantorului, consemnările căsătoriilor despărțiți, căsătoriilor mixte și ale trecerilor de la religia greco-catolică la alte confesiuni. Printr-un astfel de sistem de control episcopul Rusu cunoștea exact care era starea eparhiei ca să poată lua măsuri ca Biserica să fie o adevărată corabie a mântuirii în Maramureș.

Iată că episcopul dr. Alexandru Rusu, având în spate o activitate de excepție ca preot, profesor, director, rector și publicist, s-a dovedit a fi, de la începutul episcopatului, nu numai un păstor al clerului și al credincioșilor din Eparhie, ci și un creator de instituție eclezială și administrativ-financiară, pe care a înzestrat-o cu legislație și pârghii de conducere și de control demne de apreciat și de urmat chiar în zilele noastre, „era Internet-ului și a telefoniei mobile”.

Sub aspectul lucrărilor personale, pe lângă valoroasa teză de doctorat, cu un subiect axat pe căsătoria preoților de rit bizantin (menționată mai sus), merită aprecieri laudative pentru conținutul lor educativ și didactic: *Catehismul catolic pentru clasele inferioare ale școlilor medii și pentru școlile civile*, Blaj, 1921; două *Manual de catehism*, în colaborare cu Ștefan Roșianu și *Veneratului cler eparhial*, 1931, la care adăugăm studiile și articolele publicate în periodicele pe care le-a condus: *Cultura Creștină* și *Unirea* din Blaj. Se știe că în anul 1911 co-fondează revista *Cultura Creștină* de la Blaj, pe care o conduce până în 1918, iar din 1922 devine redactor, apoi director la gazeta *Unirea* până la numirea sa ca episcop, dovedindu-se vrednic purtător de cuvânt al Bisericii sale și remarcat de toți pentru diversitatea problemelor abordate: sinoadele electorale în Biserica Unită, despre presa și instituțiile bisericii, organizarea AGRU-lui, funcționarea unor orfelinate la Blaj (*Cultura Creștină*, nr. 3 și 5 din 1916) după modelul celui de la Sibiu, care să adăpostească văduvele și orfanii de război (preocupare pentru donații), orfelinat pentru copii de cadre didactice și meseriași rămași orfani și un azil pentru orfanii preoților (scop al Fundației prepozitului Ioan Micu Moldovan) etc.

Merită o mențiune specială editorialul din nr. 10/1916 axat pe organizarea Reuniunilor Mariane din arhieceză, cu proiect de Statut trimis din timp protopopilor și parohiilor și materialul privind școlile confesionale ca prioritate pentru toate parahiile. În paginile revistei *Cultura Creștină* sunt oglindite și rădăcinile trecutului și omagierea înaintașilor. În nr. 15-16/1916 omagiază memoria episcopului Inochentie Micu-Klein, la 150 de ani de la moartea acestuia. În articolul din nr. 17-20/1918 „Noua eră și Biserica noastră. Reflexii de actualitate” comentează noile stări de fapt aduse de unirea românilor într-un singur stat în 1918, care ar putea trezi și ideea „unei uniri pe teren religios”, dar pentru aceasta e nevoie de consolidarea vieții

⁵

Vezi *Arhivele Naționale*. Direcția Județeană Maramureș, fond Episcopia Greco-Catolică Baia Mare, dosar 108/1930-1945, fila 82.

interne (organizarea mai bună a preoțimii, pastorației credincioșilor, a codificărilor de toate tipurile), iar pe plan extern o mai bună colaborare cu guvernul Țării pentru relații concrete cu Vaticanul în vederea încheierii unui Concordat (care se va concretiza abia în anul 1927).

Asemenea studii și articole, alături de editorialele din *Unirea*, prin care urmărea vigorarea vieții religioase în Biserica sa, face dovada unei personalități puternice în publicistică, „cu condei vioi și ascuțit, căutător neastâmpărat al drumului spre lumină și adevăr”.

Calitățile episcopului Rusu de mânuitor al condeifului le putem desprinde și din circularele și memoriile în care-și exprimă poziția fără echivoc față de o serie de evenimente și tendințe care nedreptățeau Biserica și Neamul său. Sunt cunoscute măsurile luate de autoritățile ungare, încă în toamna anului 1940, de a modifica configurația confesională și, implicit, etnică în teritoriul de Nord al Ardealului, obținut pe nedrept în august 1940, vizând finalmente anihilarea identității naționale a românilor din acest spațiu al României, scop în care s-au folosit mijloace și metode extrem de variate.

Din circularele și memoriile redactate pentru anihilarea acestor măsuri rezultă că episcopul Rusu a fost și un **bun patriot**. Circulara din 12 decembrie 1940 și un memoriu din 1 februarie 1941 adresat cardinalului Eugene Tisserant subliniază tendința de deznaționalizare („altfel anacronică în timpurile de azi”) care să nu poată găsi temeiuri și în instituțiile bisericii.

În Pastorală de Paști 1941 și în circulara nr. 2700/1941, intitulată „Pentru școala noastră”, reia dezideratul școlilor confesionale: „Fiule al bisericii (se adresa parohilor, n.n.), să continuăm drumul, plăcut lui Dumnezeu (că-i vorba de sufletele copiilor noștri), pe care l-au bătut, cu mult folos, înaintașii”. Deci și-a dat seama atât de importanța școlilor confesionale pentru viitorul comunității românești, cât și de obstacolele care trebuie să fie depășite (jertfele materiale pe care trebuie să le aducă parohiile).

În ședința Consistoriului din 7 august 1941 s-a prezentat actul prin care s-a cerut Ministerului de Resort din Budapesta (un număr de 146 de cereri), exprimând necesitatea înființării școlilor confesionale, cu 186 posturi de învățători români. În aceleași documente sunt prevăzute cerințe pentru școlile primare de stat, de a asigura comunității românești drepturile la educație în limba maternă, cu secție românească pentru copiii români.

Prin tot ceea ce a înfăptuit episcopul Alexandru Rusu, și în plan publicistic se dovedește a fi o personalitate ecleziastică de excepție, promovând izbânda Bisericii sale și a Națiunii Române. Înainte de 1948, timp de 53 de ani, episcopul Alexandru Rusu a fost **vestitorul credinței** nu numai prin condei (cum s-a arătat mai sus), ci și prin **grai viu** de la amvon (orator de excepție) și de la catedră, ca rector și profesor. A condus Academia Teologică din Blaj între anii 1925 și 1930. Sub conducerea sa în Academie s-a desfășurat o muncă perseverentă, formativă și modelatoare, caracterizată printr-o disciplină și punctualitate academică. Ca profesor de Dogmatică a îmbinat armonios rigoarea științifică cu accesibilitatea lecțiilor – de o claritate latină. În expuneri a dovedit competență și generoasă dăruire

umană. Într-o formă delicată avea darul să trezească în discipoli sentimentul datoriei, al stăruinței și al demnității.

Asemenea calități i-au asigurat un **tact pedagogic**, cu autoritate fondată nu pe teamă, ci pe o severitate acceptată, „care te făcea să-l respecti și să-l iubești”, cum spun foștii lui studenți în teologie. În aceștia El a văzut subiecți inepuizabili, entități cu o mulțime de valori, calități, virtuți, pe care a urmărit să le descifreze cât mai corect. De aceea era adeptul structurării relației educaționale pe o cunoaștere profundă psiho-pedagogică, ce conducea la o serie de diferențieri în privința însușirii, stocării și valorificării cunoștințelor.

Și-a constituit din catedră un sacerdotiu, imprimându-i în afară de înțelegerile sale de profesiune academică și demnitatea unei filozofii de viață și spiritualitate. Prelegerile sale depășeau spațiul limită al materiei predate, abordând, în contexte adecvate, aspecte complementare (filozofice, istorice, literare) pentru a deveni și documente relevante de viziune umanistă asupra vieții, științei și culturii. Și-a dat seama de interdependența dintre educație și cultură, definitorie pentru impactul sporit de făurire a personalității umane. Așa se face că foștii săi studenți, viitori preoți și oameni de cultură, au știut să vibreze cu adevărat de respect față de știință și adevăr, morală și bine.

Dr. Alexandru Rusu a ajuns episcop, a manifestat un interes deosebit față de evoluția spirituală a foștilor săi studenți teologi, afirmându-și, în același timp, bunăvoința față de intelectualitatea greco-catolică și față de problemele culturii din Transilvania în perioada anilor 1931-1948. Rezultă acest fapt din sprijinul acordat AGRU-lui și ASTREI. Așa se explică participarea sa la Congresul AGRU la Sighet în august 1935, alături de Valer Pop, atunci ministru al Justiției și președinte al AGRU-lui Central. În numărul 105 din 22 august 1935 al ziarului *Graiul Maramureșului* Mihai Pop detaliază evenimentul de la primirea episcopului până la încheierea lucrărilor: „La intrarea în orașul Sighet a fost primit de către protopopul Darie Vlad și de o suită de călăreți, episcopul fiind dus apoi în «trăsura boierească», trasă de 4 cai albi... până la poarta triumfală a Bisericii greco-catolice, unde a fost salutat de dr. Alexandru Filipciuc (Filipașcu)... și de vicarul Ștefan Pop. A urmat rânduiala vecerniei. În ziua pontificată de episcopul Alexandru în fața unui mare număr de credincioși și urmată de un discurs al episcopului «Despre corabia bisericii». Ședința AGRU ce a urmat a fost prezidată de episcopul Alexandru”⁶.

De altfel, încă din anul 1931, prin Circulara nr. 2754/1931, episcopul solicita protopopilor răspuns în legătură cu organizarea AGRU în parohii și în ce măsură activitatea acestora e viabilă. Pentru a se convinge personal, în iulie 1937 participă la Congresul anual al AGRU ținut la Dragomirești⁷.

Numărul 109 al ziarului menționat consemnează prin Petre Lenghel Izeanu un alt eveniment cultural de amploare la care episcopul Rusu a

⁶
⁷

Pentru detalii vezi *Buletin AGRU Maramureș*, An IV, nr. 12. Baia Mare, 2004, p. 4.
Vezi *Graiul Maramureșului*, An VI, nr. 203 din 7 august 1937, p. 2.

participat: Congresul ASTREI ținut la Satu Mare, în perioada 13-15 septembrie 1935. Ierarhul, patriot bun, a intuit corect nobila misiune a ASTREI: de astru călăuzitor al conștiințelor, depozitar al autenticelor valori intelectuale și morale ale poporului român și că a fost întreținută de-a lungul timpului prin zelul, sacrificiul și munca încărcată de noblețe și delicatețe sufletească a multor români inimoși și devotați care și-au găsit răsplata doar în conștiința că fac parte dintr-un organism de mare prestigiu, care contribuie, într-o formă sau alta, la întărirea solidarității neamului. Ierarhul a fost membru al acestei prestigioase Asociațiuni și, participând la o serie de manifestări cultural-științifice și omagiale ale Asociațiunii, a putut constata că ASTRA reprezintă o față redutabilă în lupta pentru culturalizarea poporului român.

Veneratul ierarh n-a avut răgazul să-și desfășoare toate programele în slujba Bisericii și a neamului său, deoarece în 1948 a venit tăvălugul arestărilor tuturor episcopilor greco-catolici și a multor preoți și credincioși în urma Decretului 358 de suspendare a acestui cult de către regimul ateo-comunist. Episcopul Rusu este arestat de la reședința Episcopiei Clujene, invocându-se că este chemat la Biroul populației, dar a fost escortat la Siguranța din Cluj și de acolo dus cu trenul la Baia Mare. Când a fost dus la Ministrul de Interne s-a invocat că este chemat la audiență. Aici a stat 5 luni pentru anchetă. În tentativa de a-i găsi vină, de a-l condamna, i s-a oferit postul de mitropolit ortodox la Iași, propunere pe care ierarhul a catalogat-o drept ofensatoare. Urmarea unui memoriu făcut de episcop către Guvern a fost că a primit ca răspuns transferarea la mănăstirea ortodoxă Căldărușani, alături de ceilalți episcopi, în același regim de detenție, pentru ca după un an să fie transferat la Penitenciarul din Sighet (1952), alături de ceilalți confrăți episcopi și de o serie de mari oameni politici, profesori universitari, scriitori, artiști și militari de seamă (până în anul 1955).

După un scurt popas de refacere a sănătății în spitalul Gerota din București, ajunge la Curtea de Argeș, unde, împreună cu ceilalți episcopi, redactează din nou un memoriu, datorită căruia, pe lângă evenimentele de la Cluj (liturghie greco-catolică oficiată în fața bisericii „Piaristilor” din Cluj, de către preoții Vasile Chindriș și Izidor Chiurco) a fost judecat de Tribunalul Militar din Cluj și condamnat la 25 de ani de muncă silnică. În timpul procesului a devenit din acuzat un înfocat acuzator al Guvernului Groza pentru persecuția Bisericii Române Unite. Este dus la Penitenciarul din Gherla, alt bastion al morții, unde s-a comportat cu aceeași demnitate ierarhică, dar regimul dur de aici îi va grăbi sfârșitul. La 9 mai 1963 moare în această închisoare, la 79 de ani, din care 53 de ani a fost vestitorul credinței din fruntea institutelor pe care le-a slujit cu noblețe și multă dăruire umană.